

හවුල් ව්‍යාපාර නිර්වචනය

1890 හවුල් ව්‍යාපාර ආඥා පනතට අනුව හවුල් ව්‍යාපාරයක් යනු, "ලාභ ලැබීමේ පරමාර්ථයෙන් ව්‍යාපාරයක් පවත්වාගෙන යන පුද්ගලයින් කිහිප දෙනෙකු අතර පවත්නා සම්බන්ධතාවයයි."

ඉහත නිර්වචනයට අනුව හවුල් ව්‍යාපාරයක තිබිය යුතු මූලික අංග කිහිපයකි.

- පුද්ගලයින් - 2007 අංක 07 දරණ සමාගම් පනතේ 519 වන වගන්තියට අනුව හවුල් ව්‍යාපාරයක සිටිය හැකි උපරිම පුද්ගලයින් සංඛ්‍යාව 20කි.
- පොදු එකඟතාවය (හවුල් ගිවිසුම)
- ව්‍යාපාර කටයුත්තක් පැවතීම.
- ලාභ ලැබීමේ පරමාර්ථය

හවුල් ව්‍යාපාරයක් සම්බන්ධයෙන් ලිඛිත ගිවිසුමක් තිබීම වඩාත් යෝග්‍ය වන අතර, හවුල් ව්‍යාපාරයක් ආරම්භ කළ හැකි ආකාර කිහිපයකි.

1. ලිඛිතව
2. වාචිකව
3. ව්‍යංගයෙන් (පාර්ශවයන්ගේ හැසිරීමෙන්)

හවුල් ගිවිසුමක ඇතුළත් කළ හැකි කොන්දේසි කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

1. හවුල්කරුවන් ප්‍රාග්ධනයට දායකවන ආකාරය
2. ප්‍රාග්ධනයට පොළී හිමිවන ආකාරය
3. හවුල්කරුවන් කළමනාකරණයට දායක වන ආකාරය
4. හවුල්කරුවන් ලාභ'අලාභ බෙදාගන්නා ආකාරය
5. හවුල්කරුවන් ට වේතන හිමිවන ආකාරය
6. කීර්තිනාමය වාර්තා කරන ආකාරය
7. හවුල්කරුවන් විසින් ප්‍රාග්ධනයට අමතරව ව්‍යාපාරයට සපයා ඇති ණය සඳහා පොළී ගෙවන ආකාරය.
8. හවුල්කරුවන් සිදුකරන ගැනිලි සඳහා පොළී අය කරන ආකාරය
9. නව හවුල්කරුවෙකු බඳවා ගැනීමේ දී හෝ සිටින හවුල්කරුවෙකු ඉවත්වන විට කටයුතු කළ යුතු ආකාරය
10. ජංගම ගිණුම් ශේෂ සඳහා පොළී ගණනය කරනවාද ? නැද්ද ? යන වග සහ අය කරයි නම් එම පොළී අනුපාතයන්

හවුල් ව්‍යාපාර කෙරෙහි බලපාන නීතිමය අණ පහක්

1. 1890 හවුල් ආඥා පනත
2. 2007 අංක 07 දරණ සමාගම් පනත
3. 1840 අංක 07 දරණ වංචා වැළැක්වීමේ පනත
4. 1918 අංක 06 දරණ ව්‍යාපාර නාම ලියාපදිංචි කිරීමේ පනත

1. 1890 හවුල් ආඥා පනත

හවුල් ව්‍යාපාර කෙරෙහි බලපාන ප්‍රධානතම නීතිය වන්නේ 1890 හවුල් ආඥා පනතයි. එහි 24 වෙනි සහ 42 වෙනි වගන්ති වල ඇතුළත් වන කරුණු හවුල් ව්‍යාපාර ගිණුම්කරණයේදී ඉතා වැදගත් වෙයි.

1890 හවුල් ආඥා පණතේ 24 වන වගන්තිය

ලිඛිත හවුල් ගිවිසුමක් නොමැති නම් හෝ පවත්නා ගිවිසුමේ ඇතුළත් නොවූ කරුණු සම්බන්ධයෙන් හවුල් ආඥා පණතේ 24 වන වගන්තිය අනුව කටයුතු කළ යුතුයි. 24 වන වගන්තියේ ඇතුළත් ගිණුම්කරණයට අදාළ ප්‍රධාන වගන්ති කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

- හවුල්කරුවන් සම සමච ප්‍රාග්ධනය යෙදවිය යුතුයි.
- ලාභ අලාභ සමානව බෙදාගත යුතුයි.
- හවුල්කරුවන් විසින් ප්‍රාග්ධනයට අතිරේකව සපයා ඇති ණය සඳහා 5% ක වාර්ෂික පොළියක් හවුල්කරුවන්ට හිමි වෙයි.
- පාලන කටයුතු සඳහා සෑම හවුල්කරුවකුම සහය විය යුතු අතර, ඒ සඳහා වේතන හිමි නොවේ.
- හවුල් ව්‍යාපාරයේ වියදමක් හවුල්කරුවන් තම පෞද්ගලික මුදලින් ගෙවනු ඇත්නම් එම මුදල ප්‍රතිපූර්ණය කිරීමේ හැකියාව හවුල්කරු සතු වෙයි.
- හවුල් කරුවන්ගේ ගැනිලි සඳහා පොළී අය නොකළ යුතුයි.

1890 හවුල් ආඥා පණතේ 42 වන වගන්තිය

- 1890 හවුල් ආඥා පණතේ 42 වන වගන්තිය අනුව විශ්‍රාම යන/ඉවත් වන හවුල්කරුවන්ගේ හිමිකම් කොටස එදිනම නොගෙවන්නේ නම්, හවුල්කරු ඉවත් වූ දිනයේ සිට එම වගකීම් නිරාකරණය කරන දින දක්වා කාලය සඳහා 5% ක වාර්ෂික පොළියක් ගෙවීම සිදු කළ යුතුයි.

1840 අංක 07 දරණ වංචා වැළැක්වීමේ පණත

- රු.1,000 ක ට වඩා වැඩි ප්‍රාග්ධනයක් සහිත හවුල් ව්‍යාපාරයක් ලිඛිත හවුල් ගිවිසුමක් යටතේ පවත්වාගෙන යා යුතු බව 1840 අංක 07 දරණ වංචා වැළැක්වීමේ පණතේ දැක්වෙයි.

2007 අංක 07 දරණ සමාගම් පණත

- 2007 අංක 07 දරණ සමාගම් පණතේ 519 වන වගන්තිය අනුව උපරිම හවුල් කරුවන් සංඛ්‍යාව 20 ක් බවට සීමා කර ඇත.

හවුල් ව්‍යාපාරය සඳහා හවුල්කරුවන්ගේ දායකත්වය

හවුල්කරුවන් යනු හවුල් ව්‍යාපාරයේ හිමිකරුවන් වන අතර හවුල් ව්‍යාපාර කටයුතු සඳහා අකාර කිහිපයකට තම දායකත්වය සපයනු ලබයි.

01. හවුල් ව්‍යාපාරය සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රාග්ධනය සැපයීම.
02. හවුල් ව්‍යාපාරයේ කළමනාකරණ කටයුතු සඳහා දායක වීම.
03. අවදානම් දැරීම
04. ප්‍රාග්ධනයට අමතරව ණය මුදලක් සැපයීම

හවුල් කරුවන් විසින් සිදුකරනු ලබන ඉහත සඳහන් කාර්යයන් වෙනුවෙන් සමාන්‍යයෙන් හවුල් ව්‍යාපාරය විසින් හවුල් කරුවන් වෙත ප්‍රතිලාභ ගෙවනු දැකිය හැකිය.

දායකත්වය සපයන අකාරය

- ප්‍රාග්ධනය සැපයීම.
- කළමනාකරණ කටයුතු සඳහා දායක වීම.
- අවදානම් දැරීම
- ප්‍රාග්ධනයට අමතරව ණය මුදලක් සැපයීම

හිමිවන ප්‍රතිලාභය

- ප්‍රාග්ධන පොළී
- හවුල් වේතන
- ලාභ/අලාභ කොටස්
- ණය පොළී

හවුල් ව්‍යාපාරයට ප්‍රාග්ධනය යෙදවීම, කළමනාකරණ කටයුතු සඳහා දායක වීම සහ අවදානම් දැරීම හවුල් කරුවෙකුගේ තත්වයෙන් කරනු ලබන විශේෂිත කාර්යයන් ය. එනම් හවුල් කරුවෙක් නොවන වෙනත් බාහිර පාර්ශවයකට කළ හැකි කාර්යයන් නොවේ. එහෙත් හවුල් ව්‍යාපාරයකට ණය මුදල් සැපයීම හවුල් කරුවෙකුට මෙන්ම වෙනත් බාහිර පාර්ශවයකට වුවද සිදු කළ හැකි කාර්යයකි.

ඒ අනුව හවුල් කරුවෙකුගේ තත්වයෙන් කරනු ලබන කාර්යයන් වෙනුවෙන් ලබාදෙන ප්‍රාග්ධන පොළී, හවුල් වේතන සහ ලාභ කොටස් යනාදිය ව්‍යාපාරයේ වියදමක් නොව උපයාගත් ශුද්ධ ලාභයෙන් කරනු ලබන බෙදාහැරීම් ලෙස සැලකිය යුතුය.

නමුත් ණය මුදල් සැපයීම, හවුල්කරුවෙකු විසින් තමාට හිමි ගොඩනැගිල්ලක් හවුල් ව්‍යාපාර කටයුතු සඳහා බදු පදනම මත ලබාදීම යනාදිය වෙනුවෙන් හවුල් කරුවන්ට ගෙවනු ලබන ණය පොළී, බදු කුලී, යනාදිය ව්‍යාපාරයේ වියදම් ලෙස සලකනු ලබයි. එයට හේතුව වන්නේ එම වත්කම් ව්‍යාපාරයේ කටයුතු සඳහා ලබාගන්නා බැවිණි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක මූල්‍ය ප්‍රකාශන පිළියෙල කිරීම.

මූල්‍ය ගිණුම්කරණ ක්‍රියාවලියට අනුකූලව හවුල් ව්‍යාපාරයක් විසින් ද ගනුදෙනු හා සිද්ධීන් උපයෝගී පොත්වල සටහන් කිරීමෙන් අනතුරුව ලෙජරයට පිටපත් කරනු ලබයි.

සලකා බලන ගිණුම් කාලච්ඡේදය අවසාන දිනට සකස් කර ගන්නා ශේෂ පිරික්සුම සහ ලෙජර ගිණුම් භාවිතයෙන් හවුල් ව්‍යාපාරයක් විසින් පහත දැක්වෙන මූල්‍ය ප්‍රකාශන පිළියෙල කරනු ලබයි.

1. වෙළඳ හා ලාභලාභ ගිණුම සහ ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම (ආදායම් ප්‍රකාශනය)
2. මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය.

1. වෙළඳ හා ලාභලාභ ගිණුම සහ ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම (ආදායම් ප්‍රකාශනය)

වෙළඳ හා ලාභලාභ ගිණුම සහ ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම තනි එක් ගිණුමක් ලෙස පිළියෙල කළ හැකි වුවද, මෙය ප්‍රධාන ගිණුම් තුනකින් සමන්විත වේ.

- වෙළඳ ගිණුම

හවුල් ව්‍යාපාරයේ දළ ලාභය ගණනය කිරීම සඳහා පිළියෙල කරයි.

- ලාභලාභ ගිණුම

යම් නිශ්චිත ගිණුම් කාලපරිච්ඡේදයක් සඳහා හවුල් ව්‍යාපාරය විසින් උපයන ලද ශුද්ධ ලාභය ගණනය කිරීම සඳහා පිළියෙල කරයි.

- ලාභලාභ විශෝජන ගිණුම

හවුල් ව්‍යාපාරයක් විසින් යම් නිශ්චිත ගිණුම් කාලච්ඡේදයක් සඳහා උපයන ලද ශුද්ධ ලාභය හවුල්කරුවන් වෙත බෙදා හැරීම සඳහා ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම පිළියෙල කරනු ලබයි.

වෙළඳ, ලාභලාභ සහ විසර්ජන ගිණුම ප්‍රකාශනයක් ලෙසින් ද පිළියෙල කළ හැකියි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක හිමිකම

හිමිකම යනු, ව්‍යාපාරයක දළ වත්කම් වලින් මුළු වගකීම් අඩු කළ පසු ලැබෙන අගයයි. එනම් ව්‍යාපාරයේ යම් නිශ්චිත දිනකදී පවත්නා මුළු වත්කම් තුළින් අයිතිකරුවන්ට හිමි ප්‍රමාණයකි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක හිමිකම් ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට බෙදා වෙන්කර හඳුනා ගනියි.

1. ස්ථාවර හිමිකම් - දිගුකාලීන වෙනස් වීම් වලට භාජනය වන හිමිකම් ස්ථාවර හිමිකම් ලෙස හඳුන්වයි.
2. විචල්‍ය හිමිකම් - කෙටිකාලීන වෙනස්වීම්වලට භාජනය වන හිමිකම් විචල්‍ය හිමිකම් ලෙස හඳුන්වයි.

ස්ථාවර හිමිකම් ඉහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු හා සිද්ධීන්

1. හවුල්කරුවන් විසින් අතිරේක ප්‍රාග්ධනය යෙදවීම
2. කීර්ති නාමය හවුල්කරුවන් අතර බෙදා හැරීම
3. පොදු සංවිත, ප්‍රත්‍යාගණන සංවිත යනාදිය හවුල්කරුවන් අතර බෙදා හැරීම.

ස්ථාවර හිමිකම් පහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු හා සිද්ධීන්

1. හවුල්කරුවෙකු ඉවත් වන විට ඔහුට හිමි හිමිකම් ඉවත් කර ගැනීම.
2. නව හවුල්කරුවන්ට හිමිවන කීර්ති කොටස ඔහු/ඇය යෙද වූ ප්‍රාග්ධනයෙන් අයකර ගැනීම.
3. එකඟතාවය මත ප්‍රාග්ධනය ආපසු ගැනීම.

විචල්‍ය හිමිකම් ඉහළ යාමට බලපාන ගනුදෙනු

1. යෙදවූ ප්‍රාග්ධනයට හිමිවන පොළී
2. හවුල් චේතන හිමිවීම.
3. ජංගම ගිණුම් බැර ශේෂ සඳහා පොළී හිමිවීම.
4. ලාභ කොටස්
5. හවුල් ව්‍යාපාරයේ වියදමක් අයිතිකරු තම පෞද්ගලික මුදලින් ගෙවීම.
6. හවුල්කරුවන් විසින් සපයා ඇති ණය සඳහා වූ පොළිය

විචල්‍ය හිමිකම් පහළ යාමට බලපාන ගනුදෙනු

1. හවුල්කරුවන් විසින් සිදු කරනු ලබන ගැනිලි
2. ගැනිලි සඳහා හවුල් ව්‍යාපාරය විසින් අය කර ගන්නා ගැනිලි පොළී
3. ජංගම ගිණුම් හර ශේෂ සඳහා අය කරන පොළී
4. අලාභ කොටස් සඳහා දායක වීමට සිදු වීම.
5. හවුල් චේතන හෝ ප්‍රාග්ධන පොළී සඳහා හවුල් කරුවන්ට මුදල් ගෙවීම.

හවුල් ව්‍යාපාරයක ස්ථාවර හිමිකමේ සිදු වන වෙනස් වීම් ප්‍රාග්ධන ගිණුමේ සටහන් කරන අතර, විචල්‍ය හිමිකමේ සිදු වන වෙනස් වීම් ජංගම ගිණුමේ සටහන් කරනු ලබයි.

ඒ අනුව යම් නිශ්චිත දිනයකදී ප්‍රාග්ධන ගිණුමේ හා ජංගම ගිණුමේ පවතින ශේෂයන්ගේ එකතුව හවුල් ව්‍යාපාරයේ මුළු හිමිකම් නියෝජනය කරයි. ප්‍රාග්ධන හා ජංගම ගිණුම් අනුකීරු ක්‍රමයට පවත්වාගෙන යා යුතුයි.

ප්‍රාග්ධන ගිණුම

හවුල් ව්‍යාපාරයක ස්ථාවර හිමිකමෙහි සිදුවන වෙනස් වීම් සටහන් කිරීම සඳහා ලෙජරය තුළ එක් එක් හවුල්කරුවන් සඳහා එක් එක් තීරුව බැගින් පවත්වාගෙන යන ලෙජර ගිණුම ප්‍රාග්ධන ගිණුම ලෙස හඳුන්වයි.

ප්‍රාග්ධන ගිණුම හිමිකම් ගිණුමක් බැවින් ස්ථාවර හිමිකමේ ඉහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු ප්‍රාග්ධන ගිණුමට බැර කරන අතර ස්ථාවර හිමිකම් පහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු ප්‍රාග්ධන ගිණුමට හර කරනු ලබයි. එලෙස සකස් කරන ලද ප්‍රාග්ධන ගිණුමක සමාන්‍ය ආකෘතියක් පහත දැක්වේ.

പ്രാഗ്‌ධന നിശ്ചയം

	අකිල	සුමේධ	කිතුම්		අකිල	සුමේධ	කිතුම්
මුදල් කිරිනිනාමය	XX	XX XX	XX	ඉදිරියට ගෙනා ශේෂය මුදල් යන්ත්‍ර කිරිනිනාමය ප්‍රත්‍යාගණන සංචිත පොදු සංචිත	XX	XX XX XX XX	XX XX XX XX
ප/ශේෂය	XX	XX	XX				
	XX	XX	XX				
	XX	XX	XX				
ඉ/ශේෂය					XX	XX	XX

జ.గతి గెల్తుతి

හවුල් ව්‍යාපාරයක විවලය හිමිකමේ සිදුවන වෙනස් වීම් සටහන් කිරීම සඳහා අනුකීරු ක්‍රමයට ජංගම ගිණුම පිළියෙල කරයි. ජංගම ගිණුම ද හිමිකම් ගිණුමක් බැවින් විවලය හිමිකම ඉහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු බැර කරමින් ද විවලය හිමිකම් පහළ යාමට හේතුවන ගනුදෙනු හර කරමින් ද ජංගම ගිණුම පිළියෙල කරනු ලබයි. එවැනි ජංගම ගිණුමක ආකෘතියක් පහත දැක්වේ.

පිංගම ගිණුම

	අකිල	සුමේධ	කිතුම්		අකිල	සුමේධ	කිතුම්
ඉදිරියට ගෙන ගිය ශේෂය		XX		ඉදිරියට ගෙන ගිය ශේෂය	XX		XX
මුදල් ගැනිලි	XX			හවුල් වේතන	XX	XX	XX
භාණ්ඩ ගැනිලි		XX		ප්‍රාග්ධන පොලී	XX	XX	XX
ගැනිලි පොළී	XX	XX		ණය පොළී		XX	
ණය පොළී - මුදල්		XX	XX	ලාභ කොටස්	XX	XX	XX
හවුල් වේතන - මුදල්	XX	XX	XX				
ප/ශේෂය	XX	XX	XX				
	XX	XX	XX		XX	XX	XX
				ඉ/ශේෂය	XX	XX	XX

ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම් පිළියෙල කරන ආකාරය

ලාභලාභ ගිණුමේ අවසාන ශේෂය හෙවත් ශුද්ධ ලාභය හෝ ශුද්ධ අලාභය ගිණුම්කරුවන් අතර බෙදා හැරීම සඳහා ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමට මාරු කළ යුතුයි.

(අ) ඉද්ධ ලාභයක් නම්

ලා/ලා ගිණුම හර XX
ලා/ලා විසර්ජන ගිණුම බැර XX

(ආ) ශුද්ධ අලාභයක් නම්

ලා/ලා විසර්ජන ගිණුම හර	XX
ලා/ලා ගිණුම බැර	XX

ඉන් අනතුරුව ගිණුම් ව්‍යාපාරය විසින් උපයන ලද ශුද්ධ ලාභය ඉහළ යාමට හේතුවන පහත අයිතමයන් ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමට බැර කළ යුතුය.

- ගැනිලි පොළී
- ජංගම ගිණුම් හර ශේෂ සඳහා අය කරන පොළී

ඉහත අයිතමයන් ද ශුද්ධ ලාභයට එකතු වූ පසු පහත දැක්වෙන අයිතමයන් ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමට හර කරමින් ඒ සඳහා හවුල්කරුවන් වෙනුවෙන් පවත්නා ජංගම ගිණුමට බැර කළ යුතුය. පොදු සංචිතයට මාරු කරන ප්‍රමාණය පමණක් පොදු සංචිත ගිණුමට බැර කරනු ලබයි.

- ප්‍රාග්ධන පොළී
- හවුල් චේතන
- පොදු සංචිතයට මාරු කිරීම
- ජංගම ගිණුම් බැර ශේෂ සඳහා පොළී

ඉහත අයිතමයන් හර කිරීමෙන් අනතුරුව තවදුරටත් ඉතිරිවන ලාභය හෝ අලාභය ගිවිසගත් අනුපාතයට හෝ එසේ ගිවිසගෙන නොමැතිනම් සම සමච බෙදා හැරිය යුතුය. එනම් හවුල්කරුවන්ගේ ජංගම ගිණුම් මාරු කළ යුතුය.

1. ලාභ කොටස් ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමට හර කළ යුතුය.
2. අලාභ කොටස් ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමට බැර කළ යුතුය.

ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුමක ආකෘතිය

..... හවුල් ව්‍යාපාරය
..... දිනෙන් අවසන් වර්ෂය සඳහා ලාභලාභ විසර්ජන ගිණුම

ප්‍රාග්ධන පොළී	- අකිල	XXX	XXX	ශුද්ධ ලාභය		XXX
	- සුමේධ	XXX				
	- කිතුම්	XXX				
හවුල් චේතන	- අකිල	XXX	XXX	ගැනිලි පොළී	- අකිල	XXX
	- සුමේධ	XXX			- සුමේධ	XXX
	- කිතුම්	XXX			- කිතුම්	XXX
ජංගම ගිණුම් බැර ශේෂ සඳහා පොළී	- අකිල	XXX	XXX	ජංගම ගිණුම් හර ශේෂ සඳහා පොළී	- අකිල	XXX
	- සුමේධ	XXX			- සුමේධ	XXX
	- කිතුම්	XXX			- කිතුම්	XXX
ලාභ කොටස්	- අකිල	XXX	XXX			
	- සුමේධ	XXX				
	- කිතුම්	XXX				
			XXX			XXX

02. මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය

යම් නිශ්චිත දිනයකට හවුල් ව්‍යාපාරය සතුව පවත්නා හා වත්කම්, වගකීම් සහ හිමිකම් නිරූපණය කිරීම සඳහා පිළියෙල කරන ප්‍රකාශන මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය ලෙස හඳුන්වයි.

මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනයක ආකෘතිය

..... හවුල් ව්‍යාපාරය
..... දිනට මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය. රු.

ජංගමනොවන වත්කම්	පිරිවැය	සමුච්චිත ක්ෂය	ශුද්ධ අගය
ඊඩම්	XXX	-	XXX
ගොඩනැගිලි	XXX	XXX	XXX
මෝටර් රථ	XXX	XXX	XXX
	XXX	XXX	XXX
ආයෝජන			XXX
ජංගම වත්කම්			
අවසන් තොගය		XXX	
වෙළෙඳ ලැබිය යුතු දෑ	XXX	XXX	
- අඩමාණ ණය වෙන්කිරීම්	(XXX)	XXX	
ඉදිරියට කළ ගෙවීම්		XXX	
ලැබිය යුතු ආදායම්		XXX	
මුදල්		XXX	XXX
මුළු වත්කම්			XXX
හිමිකම් සහ වගකීම්			
ප්‍රාග්ධන ගිණුම් - අකිල		XXX	
- කිතුම්		XXX	
- සුමේධ		XXX	
		XXX	XXX
ජංගම ගිණුම් - අකිල		XXX	
- කිතුම්		XXX	
- සුමේධ		XXX	
		XXX	XXX
පොදු සංචිත			XXX
ජංගම නොවන වගකීම්			
බැංකු ණය		XXX	
උකස් ණය		XXX	
කල්බදු ණය හිමියෝ		XXX	
			XXX
ජංගම වගකීම්			
වෙළෙඳ ණයහිමියෝ		XXX	
උපචිත විදුලිය		XXX	
කලින් ලද අදායම්		XXX	
බැංකු අයිරාව		XXX	
කල්බදු ණය හිමියෝ		XXX	
			XXX
මුළු හිමිකම් සහ වගකීම්			XXX

තනි පුද්ගල ව්‍යාපාරයක් පිළියෙල කරන මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනයට වඩා හවුල් ව්‍යාපාරයක් සකස් කරන මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය වෙනස් වන්නේ හිමිකම් නිරූපණය කරන ආකාරයෙනි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක හිමිකම්

හවුල් ව්‍යාපාරයක හිමිකම් ලබන කොටස් දෙකකින් සමන්විත වේ.

- 1.ස්ථාවර හිමිකම් - දිගු කාලයක් සඳහා හිමිකමෙහි වෙනසක් ඇති කරන ගනුදෙනුවලින් සකස් වී ඇති ගිණුම්
- 2.විචල්‍ය හිමිකම් - කෙටි කාලීනව නිතර නිතර හිමිකමෙහි වෙනසක් ඇති කරන ගනුදෙනුවලින් සකස් වී ඇති හිමිකම් විචල්‍ය හිමිකම් ලෙස හඳුන්වයි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනය පිළියෙල කිරීමේ දී පහත සඳහන් දෑ සම්බන්ධයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතුයි.

1. හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් හා ජංගම ගිණුම්වල ශේෂ මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශනයේ වෙන් වෙන්ව දැක්විය යුතුයි.
 2. හවුල්කරුවන් ව්‍යාපාරයට සැපයූ ණය ඔවුන්ගේ හිමිකමේ කොටසක් නොවන බැවින් එය සුදුසු වන පරිදි ජංගම හෝ ජංගම නොවන වගකීම් ලෙස වෙන් වෙන්ව පෙන්විය යුතුයි.
 3. ජංගම ගිණුම්වල හර ශේෂ ඇති වීම, එය අනෙකුත් ජංගම ගිණුම්වල ශේෂ එකතුවෙන් අඩු කර දැක්විය යුතුයි.
 4. අනෙකුත් වත්කම් සහ වගකීම් ගිණුම් ශේෂ කේවළ ස්වෘමි ව්‍යාපාරයක මෙන් සටහන් කළ ආකාරයට ඉදිරිපත් කළ යුතුයි.
- හවුල් ව්‍යාපාරයක් විසින් ගනුදෙනු සටහන් කිරීමේ දී සහ මූල්‍ය ප්‍රකාශන පිළියෙල කිරීමේ දීත් පහත සඳහන් ද්විත්ව සටහන් භාවිත කරනු ලබයි.

හවුල් ව්‍යාපාරයක සිදුවන සාමාන්‍ය ගනුදෙනු කිහිපයක් ගිණුම්ගත කරන අකාරය

1. මුදල් ගැනිලි

අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
මුදල් ගිණුම බැර		XX

2. භාණ්ඩ ගැනිලි

අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
වෙළඳ ගිණුම/ ගැනුම් කිරීම බැර		XX

3. අතිරේක ප්‍රාග්ධනය යෙදවීම්

අදාළ වත්කම් ගිණුම හර	XX	
ප්‍රාග්ධන ගිණුම බැර		XX

4. එකඟතාවය අනුව යෙදවූ ප්‍රාග්ධන අරමුදල් නැවත හවුල්කරු විසින් ඉවත් කර ගැනීම.

අදාළ හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
මුදල් ගිණුම බැර		XX

5. හවුල්කරුවෙකු සඳහා ගෙවිය යුතු ව්‍යාපාරයේ වියදමක්

අදාළ වියදම් ගිණුම හර	XX	
ජංගම ගිණුම බැර		XX

හවුල් ව්‍යාපාරයක ශුද්ධ ලාභය විසර්ජනය කිරීම සඳහා භාවිත කරනු ලබන ද්විත්ව සටහන්

1. ගැනිලි සඳහා හවුල්කරුවන්ගෙන් අය කරන පොළී

අදාළ හවුල්කරුවන්ගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම බැර		XX

2. ජංගම ගිණුම් හර ශේෂය සඳහා අය කරන පොළී

අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම බැර		XX

3. හවුල් ගිවිසුමට අනුව ප්‍රාග්ධන පොළී

ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම හර	XX	
අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම බැර		XX

4. හවුල් ගිවිසුමට අනුව හිමිකරුවෙකු ට හිමිවිය යුතු හවුල් වේතන

ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම හර	XX	
අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම බැර		XX

5. පොදු සංචිතයට මාරු කිරීම්

ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම හර	XX	
අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම බැර		XX

6. ලාභ කොටස්

ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම හර	XX	
අදාළ හවුල්කරුවන්ගේ ජංගම ගිණුම බැර		XX

7. අලාභ කොටස්

අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
ලාභ'ලාභ විසර්ජන ගිණුම බැර		XX

8. හවුල් වේතන ප්‍රාග්ධන පොළී හෝ හවුල් කරුවෙක් වෙත ගෙවිය යුතු ව්‍යාපාරයේ වියදමක් අදාළ හවුල්කරු වෙත මුදලින් ගෙවීම.

අදාළ හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
මුදල් ගිණුම බැර		XX

හවුල් ව්‍යාපාරයක හවුල්කරුවන්ගේ අයිතිය වෙනස් වන අවස්ථාවක ගනුදෙනු ගිණුම් ගත කරන ආකාරය

හවුල් ව්‍යාපාරයක හවුල්කරුවන්ගේ අයිතිය වෙනස් වන අවස්ථා දෙකක් හඳුනාගත හැකියි.

1. නව හවුල්කරුවෙකු බඳවා ගැනීම.
සිටින හවුල් කරුවෙකු ඉවත් වීම.

2.

පවත්නා හවුල් ව්‍යාපාරයකට නව හවුල් කරුවෙකු පැමිණි විට හෝ හවුල් ව්‍යාපාරයේ සිටින හවුල්කරුවෙකු ව්‍යාපාරයෙන් ඉවත් වූ විට නව හවුල් ව්‍යාපාරයක් ආරම්භ වෙයි. ඒ අනුව පැරණි හවුල් ව්‍යාපාරය සඳහා වෙනම හවුල් ගිවිසුමකුත්, නව හවුල් ව්‍යාපාරය සඳහා වෙනත් හවුල් ගිවිසුමකුත් දැකගත හැකියි.

ගිණුම් කාලවර්ෂේදය ආරම්භ දින සහ අවසාන දින පමණක් හවුල් ව්‍යාපාරයේ ඇති ශේෂ වෙනස් වන බව උපකල්පනය කරමින් මෙහි විෂය කරුණු ඉදිරිපත් කර ඇත.

1. නව හවුල් කරුවෙකු බඳවා ගැනීම.

පවතින හවුල් ව්‍යාපාරයට නව හවුල් කරුවෙකු බඳවාගත් විට නව හවුල් ව්‍යාපාරයක් බිහිවන අතර ඉන් ඉදිරියට කටයුතු කළ යුත්තේ නව හවුල් ගිවිසුමට අනුවයි.

නව හවුල්කරුවෙකු බඳවා ගන්නා විට කරනු ලබන සටහන්

නව හවුල්කරුවෙකු බඳවා ගන්නා විට පහත දැක්වෙන ගනුදෙනු සහ ගැලපීම් ගිණුම්වල සටහන් කළ යුතුයි.

1. නව හවුල්කරු හවුල් ව්‍යාපාරයට ප්‍රාග්ධනය යෙදවීම.
2. වාර්තා නොවූ හවුල් ව්‍යාපාරයේ කීර්ති නාමය සටහන් කිරීම.
3. සංචිත ගිණුම් ශේෂයන් පැරණි හවුල් කරුවන් සඳහා බෙදා හැරීම.

1. නව හවුල්කරු හවුල් ව්‍යාපාරයට ප්‍රාග්ධනය යෙදවීම.

නව හවුල්කරු විසින් ව්‍යාපාරයට ප්‍රාග්ධනය ලෙස මුදල් හෝ වෙනත් වත්කම් යෙදවීම බොහෝවිට දැකිය හැකිය. එවිට,

අදාළ වත්කම් ගිණුම හර	XX
ප්‍රාග්ධන ගිණුම බැර	XX

2. හවුල් ව්‍යාපාරයේ කීර්තිනාමයෙන් වාර්තා නොවූ කොටස ගිණුම් පොත්වල වාර්තා කිරීම.

නව හවුල්කරුවෙකු ව්‍යාපාරයට බඳවා ගැනීමේ දී එදිනට ගන්නා වාර්තා නොකළ කීර්තිනාමයෙන් කොටසක් නව හවුල්කරුට ද අයිති වෙයි. එහෙත් නව හවුල්කරු බඳවා ගැනීමට පෙර ගොඩනංවන ලද කීර්තිනාමය හිමිවිය යුත්තේ පැරණි හවුල්කරුවන්ට පමණි. එබැවින් පැරණි හවුල්කරුවන්ට සිදු විය හැකි අසාධාරණය වැළැක්වීම සඳහා නව හවුල්කරුට හිමිවන කීර්ති නාම කොටස නව හවුල්කරුගේ හිමිකමෙන් අඩුකර පැරණි හවුල්කරුවන්ට ලබා දිය යුතුයි.

ඒ සඳහා පහත දැක්වෙන ගිණුම් ක්‍රම දෙකෙන් එකක් භාවිත කළ හැකිය.

1. මුළු කීර්තිනාමය සටහන් කිරීම.

මෙහිදී කීර්තිනාමයේ මුළු වටිනාකම පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් පැරණි අනුපාතයට බැර කොට නැවත නව ලාභ අනුපාතයට නව හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් හර කරනු ලබයි. එවිට ශුද්ධ වශයෙන් සිදු වන්නේ නව හවුල්කරු යොදවන ප්‍රාග්ධනයෙන් නව හවුල්කරුට හිමිවන කීර්ති නාම කොටස අඩු කර පැරණි හවුල්කරුවන්ට බෙදාදීමකි. මේ සඳහා පහත ද්විත්ව සටහන භාවිත කරයි.

නව හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් හර	XX
පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් බැර	XX

2. කීර්තිනාම කොටස ගැලපීම.

මෙහිදී සිදු වන්නේ ඉහත මුළු කීර්ති නාමය සටහන් කිරීමේ ශුද්ධ ප්‍රතිඵලය ගිණුම්ගත කිරීමකි. එනම් නව හවුල්කරුට කීර්ති නාමයෙන් හිමිවන කොටස නව හවුල්කරුගෙන් අය කරගෙන පැරණි හවුල්කරුවන්ට බෙදා දීමකි. එසේ බෙදිය යුත්තේ කැප කළ යුතු අනුපාතයටයි. මේ සඳහා පහත සඳහන් ජර්නල් සටහන් භාවිතා කරයි.

නව හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් බැර	XX	(කැප කළ අනුපාතයට)

නව හවුල්කරුට හිමිවන කොටස = වාර්තා නොකළ මුළු කීර්ති නාමය X නව හවුල්කරුගේ ලාභ කොටස කීර්තිනාම කොටස

කැප කළ අනුපාතය

නව හවුල්කරුවෙකු බඳවා ගත් විට පැරණි හවුල්කරුවන්ට බෙදෙන්නේ ලාභ කොටස අඩුවෙනි. එම අඩුවන ලාභ කොටස නව හවුල්කරුට හිමි වෙයි. එලෙස පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ලාභ කොටස අඩුවන අනුපාතය කැප කළ අනුපාතය ලෙස හඳුන්වයි. පැරණි ලාභ අනුපාතයෙන් නව ලාභ අනුපාතය අඩු කළ විට කැප කළ අනුපාතය ලැබෙයි.

කැප කළ අනුපාතය = පැරණි ලාභ අනුපාතය - නව ලාභ අනුපාතය

3. සංචිත ගිණුම් ශේෂයන් පැරණි හවුල්කරුවන් සඳහා බෙදා හැරීම.

නව හවුල්කරු පැමිණෙන දිනට සංචිත ගිණුම්වල පවත්නා නොබෙදූ ලාභ ද අනාගතයේ දී නව හවුල්කරුට හිමි වීම හේතුවෙන් පැරණි හවුල්කරුවන්ට සිදු වන අසාධාරණය වැළැක්වීම සඳහා නව හවුල්කරුවෙකු පැමිණි දිනයේදී සංචිත ගිණුම්වල පවත්නා ශේෂයන් පැරණි හවුල්කරුවන්ට බෙදා දීම සිදු කරනු ලබයි. ඒ සඳහා පහත ජර්නල් සටහන් භාවිත කරයි.

අදාළ සංචිත ගිණුම හර	XX	
පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් බැර		XX (පැරණි අනුපාතයට)

02. හවුල් කරුවෙකු හවුල් ව්‍යාපාරයෙන් ඉවත් වීම

හවුල් ව්‍යාපාරයකින් දැනට සිටින හවුල් කරුවෙකු හවුල් ව්‍යාපාරයෙන් ඉවත් වන විට ද නව හවුල් ව්‍යාපාරයක් බිහි වන අතර ඉන් ඉදිරියට කටයුතු කළ යුත්තේ නව හවුල් ගිවිසුම අනුවයි.

හවුල් කරුවෙකු ඉවත්වීම ගිණුම්ගත කරන අකාරය

හවුල් කරුවෙකු හවුල් ව්‍යාපාරයෙන් ඉවත් වන විට පහත සඳහන් ගනුදෙනු සහ ගැලපුම් සටහන් ගිණුම් පොත් වල සටහන් කළ යුතුයි.

01. වාර්තා නොවූ කීර්තිනාමය සටහන් කිරීම
02. සංචිත ගිණුම් ශේෂයන් පැරණි හවුල් කරුවන් සඳහා බෙදාහැරීම (නව හවුල් කරුවෙකු බඳවා ගැනීමේ දී ගිණුම් ගත කළ අකාරයටම ගිණුම් ගත කරයි.)
03. ඉවත් වන හවුල්කරුට හවුල් ව්‍යාපාරයෙන් ඇති හිමිකම පියවා දැමීම.

01. වාර්තා නොවූ කීර්තිනාමය සටහන් කිරීම

ඉවත්වන හවුල්කරුට හිමි කීර්තිනාම කොටස ඉවත්වන හවුල් කරුට ලබා දීම සඳහා කීර්තිනාමය ගිණුම්ගත කරනු ලබයි. පෙර සකවීම් කළ පරිදිම මෙහිදී කීර්තිනාමය ප්‍රධාන ක්‍රම දෙකකට ගිණුම්ගත කළ හැකිය.

01. මුළු කීර්තිනාමය ගැලපීම

නව හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
පැරණි හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් බැර		XX
(පැරණි අනුපාතයට)		

02. කීර්ති නාම කොටස ගැලපීම.

නව හවුල්කරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම් හර	XX	
(බුක්ති අනුපාතයට)		
ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම බැර		XX

ඉවත්වන හවුල්කරුට හවුල් ව්‍යාපාරයෙන් ඇති හිමිකම පියවා දැමීම.

ඉවත්වන හවුල්කරුට ඉවත්වන දිනයේදී පවත්නා හිමිකම පහත පරිදි ගණනය කළ හැකිය.

ප්‍රාග්ධන ගිණුමේ ශේෂය	XX	
ජංගම ගිණුමේ ශේෂය	XX	
හිමිකම	XX	මුළු

මුද්‍රිතම ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුමේ පවත්නා ශේෂය ප්‍රාග්ධන ගිණුමට මාරු කළ යුතුයි.

1. ජංගම ගිණුමේ බැර ශේෂයක් පවතී නම්

ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම හර	XX	
ඉවත් වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම බැර		XX

2. ජංගම ගිණුම් හර ශේෂයක් පවතී නම්,

ඉවත් වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ජංගම ගිණුම බැර		XX

අනතුරුව ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුමේ පවත්නා ශේෂය පියවීම පහත ආකාර දෙකෙන් එකක් භාවිත කළ යුතුයි.

1. ප්‍රාග්ධන ගිණුමේ ශේෂය මුද්‍රිත ගෙවා දැමීම.

ඉවත් වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
මුදල් ගිණුම බැර		XX

2. ඉවත්වන හවුල්කරුට හිමි කොටස පසුව ගෙවීමේ එකඟතාවය මත ණය ගිණුමකට මාරු කිරීම.

ඉවත්වන හවුල්කරුගේ ප්‍රාග්ධන ගිණුම හර	XX	
ණය ගිණුම (බැර)		XX

ඉහත ණය මුද්‍රිත ගෙවන විට,

අදාළ ණය ගිණුම හර	XX	
මුදල් ගිණුම බැර		XX

ඉවත් වන හවුල්කරුට හිමි මුදල පසුව ගෙවීම සඳහා ණය ගිණුමට බැර කරයි නම් ඒ සඳහා හවුල් ගිවිසුමේ එකඟ වී ඇති අනුපාතයකට හෝ එසේ නැත්නම් 1890 හවුල් ව්‍යාපාර ආඥා පණතේ 42 වන වගන්තියට අනුව 5%ක ගෙවීමක් ගෙවිය යුතුයි. එලෙස ගෙවිය යුතු පොළී ව්‍යාපාරයේ ගෙවිය යුතු වියදමක් ලෙස පහත පරිදි සටහන් කළ යුතුයි.

ණය පොළී වියදම් ගිණුම් හර	XX	
ගෙවිය යුතු ණය පොළී වියදම් ගිණුම බැර		XX

හවුල්කරුවෙකුගේ පැමිණීම හෝ ඉවත් වීම වර්ෂය මුලදී සිදු වේ නම් මූල්‍ය ප්‍රකාශන පිළියෙල කිරීමට පෙර වර්ෂය ආරම්භක දිනයේදී අදාළ ගැලපීම් සඳහා ජර්නල් සටහන් සහ අවශ්‍ය අනෙකුත් ගනුදෙනු ගිණුම්ගත කළ යුතුයි. අනෙක් අතට එම හවුල්කරුගේ පැමිණීම හෝ ඉවත් වීම සිදුවන්නේ වර්ෂය අවසානයේදී නම් සියලු ගැලපීම් මූල්‍ය ප්‍රකාශන පිළියෙල කිරීමෙන් අනතුරුව අවසාන දිනයේදී කළ යුතු වෙයි.

commercetotal.lk